

Український Геркулес

Іван Піддубний

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної державної адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва
імені Олеся Гончара

Український Геркулес

150 років від дня народження І. М. Піддубного,
українського борця світового рівня

Біобібліографічна розвідка

Полтава – 2021

01:796.8(477.53)Піддубний

У 41

Укладач : Тетяна Базир

«Український Геркулес» : 150 років від дня народження І. М. Піддубного, укр. борця світового рівня : біобібліографічна розвідка / упоряд. Т. Базир; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара. – Полтава, 2021. – 28 с.

Біобібліографічна розвідка присвячена ювілею Івана Піддубного. Він був немов персонаж міфів про Геракла або билин про Іллю Муромця. Народився він в Україні, відзначився на аренах Європи і Америки, стерпів тяготи Другої світової війни, злидні і голод...

Сьогодні, коли українці починають розуміти наслідки російської колонізації, яка понівечила ментальність українського народу, та замислюються над значенням національної ідентифікації, ця розвідка особливо унікальна.

Адресований бібліотечним працівникам, молоді, викладачам, краєзнавцям, всім, хто не байдужий до історії.

Зміст

ПЕРЕДМОВА	4
ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ ІВАНА ПІДДУБНОГО	5
ПОЛТАВСЬКЕ КОРИННЯ	5
МІЦНИЙ, ЯК ДУБ	7
СОЛОДКЕ БЕЗСИЛЛЯ БОГАТИРЯ	16
☒ <i>Олена Витяк</i>	16
☒ <i>Канатоходка Емілія</i>	16
☒ <i>Марія Дозморова</i>	16
☒ <i>Ніна Квітко-Фоменко</i>	17
☒ <i>Марія Семенівна Машоніна</i>	17
ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ	20
СВІТЛИНИ З СІМЕЙНОГО АРХІВА	21
ЛІТЕРАТУРА про Івана Піддубного	22
☒ <i>Збірники і книги</i>	22
☒ <i>На шпальтах газет і журналів</i>	23
ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ	25

ПЕРЕДМОВА

«Великі спортсмени майже завжди за своїм характером, природою і, зрештою, долею - шукачі великих пригод. Якщо зануритися у теорію спорту, таких прикладів можна знайти чимало. Особливо це стосується «бійцівських» видів спорту, або ж таких, екстремальних, у рамках яких спортсмен кидає виклик долі і самій природі (альпінізм, спелеологія, бокс, спортивна боротьба тощо). Геніальні спортсмени - такі ж самі геніальні авантюристи».

Невідомий філософ

В умовах утвердження незалежної України, відродження національно-духовних цінностей українського народу продовжує залишатися одним із головних, стратегічних пріоритетів державного розвитку.

Впродовж тривалого часу спостерігалось замовчування або фальсифікація національної історії офіційною радянською історіографією. Заперечувалось саме існування української нації, а історія трактувалася в основному у контексті російської. Внаслідок цього діяльність великої кількості українських діячів здебільшого замовчувалася. Сьогодні, за роки Незалежності, багато імен виринуло з забуття, але й велика кількість їх залишається забутими. Серед них – постать Івана Піддубного. Син землі полтавської сто п'ятдесят років тому був одним із найвідоміших спортсменів Європи, «великим російським борцем», який все життя називав себе українцем.

Івана Піддубного можна назвати унікалом, неперевершеним богатирем ХХ століття. На спортивній термінології слово «бур» означає боротьбу за всіма правилами. Чесну і відкрити... Піддубний завжди виходив на борцівський килим по-лицарськи, з відкритим забралом! Він так і зійшов з арени непереможеним. Водночас, доля послала йому, крім суто спортивних, ще й чимало інших випробувань. Хотів кинути спорт у розпалі кар'єри – але йому не вдалося збагатити і навіть гідно утримувати сім'ю в амплуа «старосвітського поміщика». Від Великого Жовтня він спробував утекти у далекі мандри світом – і навіть Америка визнала його своїм героєм! Але Батьківщина притягувала магнітом...

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ ІВАНА ПІДДУБНОГО

08.10.1871 р. – народився український спортсмен-борець Іван Піддубний.

1893-1897 рр. – працює портовим вантажником в Севастополі та Феодосії.

1896 р. – у Феодосійському цирку Бескаравайного переміг дуже відомих в ту пору атлетів Георга Луріха, Бороданова, Разумова, італійця Паппі. Саме з цього моменту і почалася його кар'єра борця.

1897 р. – виступав на аренах цирків в якості атлета-гирьовики і борця.

1898 р. – переїхав до м. Севастополя.

1903 р. – почав тренуватися і представив країну на змаганні в Парижі.

1915 р. – здобув перемогу над чемпіоном Олександром Гаркавенком, а через два дні – переміг ще одного чемпіона, Івана Заїкіна.

1917-1921 рр. – під час Громадянської війни працював в циркух Житомира та Керчі.

1922 р. – у 51-річному віці почав виступати в Московському цирку.

1924 р. – поїхав на тривалі гастролі містами Німеччини і США.

23.02.1926 р. – про Івана Піддубного написали чи не всі газети. Йому вдалося перемогти кращих борців Нового світу, завоювавши звання чемпіона Америки.

1927 р. – в Архангельську здобув перемогу над відомим вологодським борцем Михайлом Куликовим.

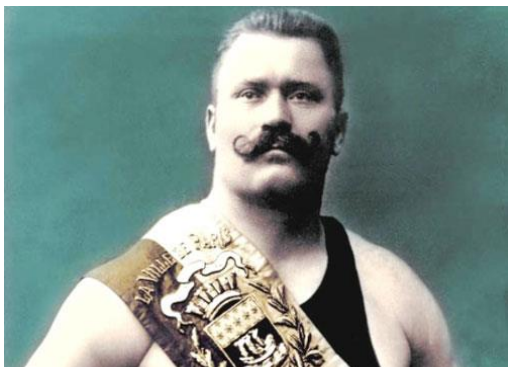
1939 р. – йому присвоїли звання заслуженого артиста.

1941 р. – покинув борцівський килим у 70-річному віці.

08.08.1949 р. – помер в Єйську. Причиною смерті став інфаркт. Похований у міському парку того ж міста.

ПОЛТАВСЬКЕ КОРИННЯ

Народився майбутній шестиразовий чемпіон світу з греко-римської боротьби Іван Максимович Піддубний 8 жовтня 1871 році в козацькій родині на полтавській землі – в селі Красенівка, що неподалік від Золотоноші, яка на той час була повітовим містечком Полтавської губернії (нині Черкаська обл.).

Походив наш земляк з запорізьких козаків. Батько Івана – Максим Іванович та Ганна Данилівна – були землеробами, мали невеликий земельний наділ (близько 100 сажнів біля хати і 2 десятини в полі). Жили у хатині-мазанці, з невеличкими вікнами, солом'яним дахом, глиняною підлогою.

Батько мав колосальну фізичну силу: сам, без жодної напруги, підіймав п'ятипудові мішки з зерном і кидав їх на віз. Його односельці згадували такий випадок: на ярмарку Максим Піддубний купив чавунну підставу до воза, так званий «хід». Потрібно було закинути його на віз. Помічників поруч не було, і Максим вирішив зробити це сам. Поклавши дві колоди, одним кінцем на землю, іншим на віз, він став просувати по ним «хід», як по рейках, стримуючи його всім тілом. Раптом колоди розійшлися, віз поповз униз. Максим підставив ногу, і величезний «хід» зупинився, але нога була зламана. Не звертаючи на те уваги, він утримував чавунну деталь ще деякий час, аж поки не підбігли люди. І, незважаючи на зламану ногу, сам відвіз покупку додому.

Мати Івана Піддубного, Ганна Данилівна, походила зі старовинної козацької родини Науменків, рід яких славився своїм довголіттям. Подейкують, що дід Івана по лінії матері, колишній солдат, відслуживши в армії 25 років, дожив до 120-ти років.

Їхня родина швидко розросталася. Діти змалечку вимушені були тяжко працювати. Іван – найстарший – мав трьох братів (Микиту, Омеляна, Митрофана) і трьох сестер (Мотрону, Марію, Євдокію).

Тож із семи років старший син Іван допомагав по господарству батькові, Максиму Івановичу: випасав гусей, ганяв на пасовисько корів, возив волами зерно, батракував у місцевих багатіїв у рідній Красенівці, потім – у поміщика Абея в сусідній Богодухівці, куди родина хліборобів перебралась у пошуках кращого життя. Звичайне дитинство простих селянських дітей України. В недільні та святкові дні співав у церковному хорі. Від матері, яка померла у 85-річному віці, успадкував Іван чудовий

голос, любов до музики. Коли його хрестили, він упав у купіль і панотець сказав: *«Поздоровляю вас, миряни, з богатирем»*.

У 12-річному віці Іван почав наймитувати у пана Кублицького. Швидко міцнів, і через п'ять років легко кидав п'ятипудові мішки з зерном, наче вони були з сіном, згинав підкови. Ніхто з парубків не міг його побороти, сильнішим був тільки батько, але й той інколи піддавався, щоб потішити сина.

Як старшого сина, до війська його не взяли, хоч у 16 років парубок легко за роги нагинав до землі корову. Аж до зрілої молодості Іван прожив у селі, дивуючи земляків розвинутою статурою та міццю.

Одного разу діти вблагали батька взятися за одвірок, а вони гуртом спробують відірвати тата від нього. Завершилося тим, що веселий гурток покотився від хатинки разом з батьком, у руках якого залишився одвірок.

«Як дід Максим хазяйнував, у нього ж два чи три гектари землі було тут за селом. Коли вже пов'язали снопи, ну й дід запряг молоденьки волики і поїхав перевозити зерно. Так, значить наклав він чи три, чи чотири, чи п'ять кіп на ті волики. Воли молоденьки були. Гей! А вони, не витягнули під гірку ті волики. Він тоді: «Бісової ви віри, скотина». Заругався, значить, на них. Взяв ті волики, з ярма випріг, сам запрягається у ярмо, витяг на дорогу, запряг скотину ту молоденьку та й поїхав», – згадував про силу свого прадіда Григорій Піддубний.

Сестра Мотрона теж була надзвичайно дужою дівчиною. Розповідають, як зняла з парубка кашкета та й підсунула під величезний камінь. Хлопець скільки не силкувався, а зрушити його з місця не зміг. *«Не ображатимеш мене, витягну кашкета!»* – поставила умову Мотрона.

Доля братів Омеляна та Микити не відома, а найменший Митрофан мешкав у Красенівці й помер у 1966 році. Найстарша із сестер Мотрона та середня Марія мали по троє дітей. Іван Піддубний, найбільше родичався зі своєю молодшою сестрою Євдокією, був хрещеним її дочці Марійці. Євдокія спочатку жила у сусідній Богодухівці, потім у Золотоноші.

МІЦНИЙ, ЯК ДУБ...

З рідного села Іван, який був найстаршим сином, пішов не з добра. Він подався у світ у пошуках кращої долі, коли не мав і двадцяти років. Залишив

батьківську хату через злидні, адже родина була великою, а землі не вистачало.

Він вирішив поїхати на заробітки до Криму. Хтось порадив йому поїхати на південь країни, де можна було непогано заробити вантажником в одному з морських портів. Так Піддубний і зробив: він влаштувався до вантажної фірми «Лівас». У Севастополі Іван по шістнадцять годин на добу проводив на трапах, перетягуючи вантажі. Працював легко, швидко, з жартами.

Звідси й почалася його карколомна кар'єра. А допоміг, як часто буває, випадок. Одного разу коняка, яку потрібно було повантажити на баржу, закомизилася. Ніхто не міг її заманити на судно. Іван підскочив під коня, підняв його й заніс на борт. Свідки цієї сцени оніміли від подиву. Слава про богатиря-вантажника рознеслася по всіх кримських портах.

У 1895 році ця вантажна фірма переїхала до Феодосії. Незабаром доля звела Івана з двома учнями морехідних класів Антоном Преображенським і Василем Васильєвим – завзятими спортсменами, пристрасними шанувальниками важкої атлетики. Вони переконували Івана серйозно зайнятися спортом. Спочатку Іван скептично ставився до цих розмов, але Преображенський подарував Івану автобіографію знаменитого атлета Карла Абса. У ній Піддубного зацікавило твердження автора, що постійними тренуваннями тому вдалося збільшити свою природну силу втричі!

Іван вирішив тренуватися. Щодня вправлявся з гирями, займався гімнастикою. А в 1897 році на гастролі до Феодосії приїхав відомий на той час цирк Безкоровайного. Це був звичайний бродячий цирк, у трупі якого входили також атлети і борці. Серед них були знамениті люди того часу, такі як Янковський, Луріх, Семипалий. Через деякий час дирекція цирку влаштувала чемпіонат боротьби «на поясах». Виступи в цирку були першою спробою сил Івана в поєдинках з борцями професіоналами.

Боротьби «на поясах» (алиш) – «вертикальний» вид боротьби. На офіційних змаганнях учасники одягнені в єдину форму, яка складається з куртки синього або зеленого кольору і білих брюк. Поверх куртки зав'язують пояс, за який супротивники повинні постійно тримати один одного. Правила досить прості: суперники, ухопившись за пояси, намагаються кинути один одного на спину. При цьому дозволяється робити кидки, підніжки, підсікання, звалювання і активні накриття з положення стійка при захваті двома руками за пояс суперника.

За два тижні виступів на арені Піддубний не програв жодного поєдинку. Його залізна стійкість, вага і чіпкість рук дозволяли йому здобувати перемогу за перемогою. Він поклав на килим навіть знаменитого Георга Луріха, який згодом став чемпіоном світу з французької боротьби. Тільки один поєдинок в цьому чемпіонаті закінчився внічию. Це була сутичка з Петром Янковським на прізвисько «Урсус», який важив понад десять пудів і володів великою спритністю.

Сезон у цирку закінчився. Борці роз'їхалися, а Іван залишився тим же робочим в порту, яким був і раніше. Але радість успіху порушила його душевний спокій. Все частіше він став думати про те, щоби присвятити своє життя спорту.

На початку 1898 року Піддубний знову переїхав до Севастополя, щоб остаточно стати борцем. Він вступив до місцевого цирку, що належав Жіжетто Труцці, одному з членів найстарішої італійської циркової родини Труцці, яка прибула до Росії в 1880 році.

Уважний і допитливий, Іван дуже швидко перейняв і засвоїв всі тонкощі боротьби. Став перемагати суперників не тільки грубою силою, але і за допомогою техніки, викликаючи красивим і спритним прийомом схвалення глядачів. Прочитавши книги з важкої атлетики та боротьби, Іван сам склав для себе програму тренувань з 112-кілограмовою штангою і 32-кілограмовими гирями. Щодня займався бігом, стрибками, робив вправи з

гирями, ставив дихання, обливався холодною водою. Він відмовився від надмірностей у харчуванні, встановив години прийому їжі і суворо їх дотримувався. Відмовився від куріння і спиртних напоїв. Уже до кінця сезону в цирку Труцці Піддубний став невпізнаним. З незграбного і грубого силача він перетворився у спортсмена, який непогано володів технікою боротьби і сприймав свою професію як мистецтво.

Через рік його запросили до циркової трупи Одеси, а в 1900 р. підписав контракт про виступи борцем у цирку братів Нікітіних у Києві. Власник цирку Аким Нікітін пошив Івану черкеску і запропонував йому відростити вуса.

Тут він уперше знайомиться з прийомами французької боротьби у Київському атлетичному гуртку лікаря Є. Ф. Гарнич-Гарницького, який запропонував йому серйозно зайнятися цією боротьбою. Про це Піддубному

не раз говорив російський письменник О. І. Купрін, з яким він приятелював і листувався. Піддубний послухався порад своїх друзів і почав регулярно відвідувати тренування в цьому атлетичному гуртку. Він ретельно вивчав складні прийоми французької боротьби, в котрій був ще новачком.

Класична боротьба (французька, греко-римська) – європейський вид боротьби, мета якого – покласти суперника на лопатки. У цьому стилі боротьби суворо заборонено захоплення нижче від пояса, підніжки або активне користування ногами для виконання якої-небудь дії.

Почалися його гастролі по різних містах тогочасної країни. Виступав він не тільки як борець, але й як атлет. Наприклад, трьох осіб, перев'язаних один із одним, він піднімав вгору на витягнутій руці і носив навколо арени.

Тим часом батько Піддубного не сприймав захоплення сина цирком і боротьбою. *«Родила на посміховище! Полюбуйся, ким твій синок став. Артистом, циркачем, Іванушкою-дурачком»*, – трусив перед дружиною газетами, де син на знімках був зображений у борцівському трико.

Під час виступу в м. Новоросійську стався цікавий випадок. Проти Піддубного випустили відомого на той час шведського борця Андерсона. Через хвилину швед був піднятий у повітря і покладений на лопатки. Це сталося так швидко, що публіка вирішила – швед піддався українському борцю. Піддубний запропонував повторити сутичку. Коли шведу передали цю пропозицію, він відповів, що буде боротися лише тоді, коли Піддубний погодиться на поразку. Іван Максимович був просто обурений. Але дружина директора цирку, де проходили змагання, зі сльозами на очах благала Піддубного погодитись. В іншому випадку довелося б повернути публіці гроші за квитки, а це б призвело до розорення цирку.

Піддубний погодився. Передчуваючи перемогу, швед вийшов на арену. Але тут сталося неймовірне – Піддубний взяв його за пояс, підняв над собою, як кошеня, і, тримаючи на витягнутих руках, ліг на лопатки, а противника поклав собі на груди. Публіка збожеволіла від захвату. Осоромлений швед втік із арени.

Слава богатирської сили Івана Піддубного дійшла до графа Рибоп'єра з Санкт-Петербурга. Він був головою місцевого атлетичного товариства. На той час шукав достойного спортсмена від Росії на чемпіонат в Парижі. Іван

дав згоду. Йому відразу дали тренера Ежена. Це був старий борець-професіонал, який знав досконало всі тонкощі боротьби. Для технічних боїв надали кращих любителів-борців. Тренування проходили впродовж п'яти місяців. Спочатку в Санкт-Петербурзі, а потім у Франції. Піддубний по дві години тренувався по черзі з трьома борцями. Опісля бігав із важкими гантелями, по 15 хвилин сидів у паровій ванні з температурою 50 градусів. А далі швидким гімнастичним кроком проходив 10 км.

Чемпіонат світу з французької боротьби – 1903 зібрав у Парижі багатьох видатних борців того часу. Система турніру була такою – учасник, який програв хоч один поєдинок, вибував із чемпіонату. Іван Піддубний

здобув одинадцять перемог поспіль!

Настав день сутички з чемпіоном Франції Раулем ле Буше. Він був на п'ятнадцять років молодший і трохи вищим за Івана. Поєдинок почався в дуже швидкому темпі. Буше намагався приголомшити суперника каскадом швидких класичних прийомів. Піддубний витримав цей натиск і сам перейшов у наступ. І тут почалося щось неймовірне. Всі прийоми нашого борця зривалися один за одним. Буше вискакував із будь-яких захоплень. Тоді Піддубний здогадався, що француз змазався жиром. Він заявив протест. Судді перевірили і з'ясували, що Буше змазав себе оливковою олією. Це було грубим порушенням правил. Буше насухо витерли, але як тільки він починав пітніти, олія виступала на тілі знову. Французькі судді замість того, щоб

зарахувати йому поразку, вирішили обтирати хитруна кожні п'ять хвилин. Але це не допомагало – піт проступав знову. Судді зарахували французів більше очок, Піддубний вибув зі змагань. Переповнений зал зустрів уявну перемогу Буше гробовим мовчанням.

Російське атлетичне товариство запропонувало ле Буше боротися з Піддубним ще раз і гарантувало йому в разі перемоги приз в 10 000 франків. Але француз від цієї пропозиції відмовився. Піддубний же перебував у трансі – після чемпіонату він поїхав в село та вирішив кинути спорт. Тільки довгі вмовляння друзів і тренера змусили змінити рішення.

Того ж року Піддубний переміг у чемпіонаті Москви. На початку 1904 року взяв участь у міжнародному чемпіонаті в Санкт-Петербурзі на арені Чінізелі. Він блискуче перемагає всіх суперників, у тому числі й Рауля ле Буше. У двобої він вимотав француза безперервними захватами, потім протримав того у позі партер (навколішки), так 41 хвилину. *«Це тобі за шахрайство, це за оливкову олію»*, – казав при цьому час від часу.

В цьому ж році він встановлює світовий рекорд з важкої атлетики, піднявши штангу (нижнім захватом рук від колін на груди) вагою 122,8 кг.

У 1905 році Іван Піддубний отримує тріумфальну перемогу на VII чемпіонаті світу з французької боротьби в Парижі, поклавши на лопатки датчанина Іесса Педерсена, японця Оно Опітару, французів Лорана Боккеруа та Рауля ле Буше. Того ж року Піддубний бере участь у міжнародних змаганнях з боротьби в Алжирі, Бельгії, Берліні.

В 1906 році перемагає у двох чемпіонатах світу – в Парижі та Мілані. 1907 року у Відні стає чемпіоном світу вчетверте. У 1908 і 1909 роках у Парижі та Франкфурті ще двічі виборює звання чемпіона світу і його вперше називають у спортивному світі *«чемпіоном чемпіонів»*.

Та успіх і визнання породили в ньому пиху. Людину, яку не вважав рівнею собі, міг «по-панськи» подати для потиску два пальці. Улюбленим жартом було дати потримати комусь свій ціпок – а той важив близько 19 кг. А одного разу за обідом у Максима Горького чемпіон заявив письменникові: *«У Росії є три знаменитості: Я, Ви та Шаляпін»*.

Та пихатість не заважала йому завжди боротися чесно. Ніколи не піддавався у поєдинку за гроші. *«Я не баба, ні під кого не ляжу»*, – відповідав на такі пропозиції.

У повсякденні Піддубний був спокійним, але, виходячи на борцівський килим, скидався на звіра. Своїх супротивників кидав із такою силою, що ті непритомніли. *«Днями боролися Піддубний і німець Абс, – писала, приміром, газета «Русское слово» 1904 року про один із борцівських поєдинків, що відбувся в Москві в саду «Акваріум». – Боротьба йшла затята. Супротивники в боротьбі налітали на рампу, ламали лаштунки. Дійшло до справжньої жорстокості. На кінець, після 37-хвилинної безрезультатної боротьби, Піддубний і Абс опинилися за лаштунками. Судді дали дзвінок. Борці вже нічого не чули. Піддубний схопив Абса, виніс його на одній руці на сцену і з цілої сили кинув головою на підлогу. Почувся істеричний крик дружини Абса. Той лежав без свідомості. Дали завісу. Публіка гукала: «Абс! Покажіть Абса! Що сталося з Абсом?». Переполох у публіці тривав хвилин з десять. Нарешті відкрилася завіса, і на сцені для заспокоєння публіки з'явився Абс, який прийшов до тями».*

У 1910 році Іван Піддубний раптово припиняє на тривалий час участь у великих змаганнях. Вдатися до такого заходу спонукали чесного, відвертого й невідкупного борця-професіонала постійні закулісні махінації, інтриги та хабарництво в навколоспортивних колах. Він переїжджає до сусіднього з Красенівкою села Богодухівки, купує невеликий будинок, одружується, і займається хліборобською працею. Після трирічної перерви знову повертається в спорт, виступає на змаганнях в Золотоноші, Полтаві, Смілі, Черкасах, бере участь у гастролях полтавського цирку. В 1913 році проводить поєдинок з молодим українським борцем Олександром Гаркавенком. У 1915 році в черговий раз зустрічається на московському чемпіонаті з відомим борцем І. В. Шемякіним. Двобій тривав 1 годину 20 хвилин і закінчився внічию.

Цікаво знати

Медична комісія, яка оглядала борця, зафіксувала такі антропометричні дані його атлетичної статури: зріст – 184 см, вага – 118 кг, груди – 137 см, біцепс – 44 см, передпліччя – 36 см, зап'ястя – 21 см, шия – 60 см, стегно – 68 см, гомілка – 47 см.

Усе життя борець тримався подалі від політики. Після революції 1917 року Піддубний не пристав до жодної зі сторін. Далі їздив містами зі своїми показовими виступами. Кажуть, що якимось у 1919 році м. Бердянськ, де виступала мандрівна група борців, серед яких був і Піддубний, опинилася на території, контрольованій легендарним Нестором Махном. В оточенні «батька» неабиякою силою пишався якийсь Грицько. Махно забажав його випробувати у двобоях із борцями. Старший над атлетами Іван Лебедев виставив проти махновця борця Стецюру. Перед початком бою ад'ютант Махна передав Грицьку такі слова «батька»: *«А ще наш отаман батько Махно велів тобі, Грицьку, що єжेलі ти, шельма, не покладеш цього актьорщика на лопатки, він власноручно пристрелить тебе, як собаку»*.

Грицько перемаг борця.

«Тепер я бачу, що ти любого з цих борців заткнеш за пояс, вірно?», – говорив задоволений Махно, потискаючи йому руку.

Тоді на поєдинок з Грицьком визвався Піддубний. Через декілька хвилин він кинув махновця з такою силою, що той знепритомнів. Вражений побаченим, Нестор Махно підійшов до Піддубного, дістав з кишені пачку грошей і, віддаючи її борцю, сказав: *«Це тобі мій особистий приз. Так би мовити, від шанувальника і любителя мистецтва»*.

У 1918–1921 роках він здійснює турне південними містами України, де йому довелося виступати і перед білими, і перед червоними, і перед борцями за вільну Україну. Часто його життя у ці роки межувалося зі смертю.

Протягом п'яти років Піддубний бере участь у гастролях цирку братів Нікітіних у багатьох містах України, Кавказу, Поволжя, Сибіру та Західної Європи, виступає не тільки в чемпіонатах з боротьби, а й із силовими цирковими програмами.

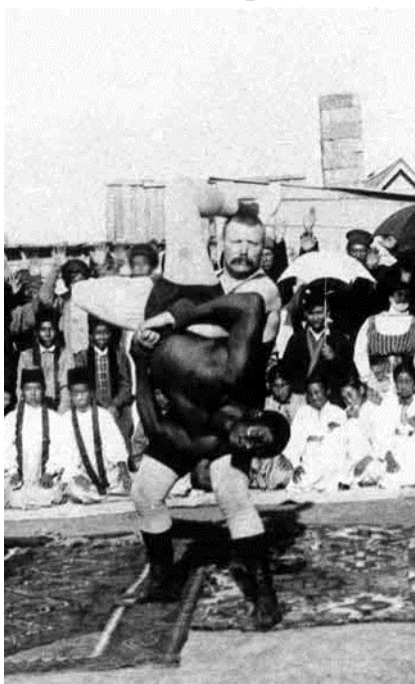
У 1924 році Івана Піддубного запрошують до Німеччини виступати у різних циркулах, а в листопаді 1925 року він виїздить до Сполучених Штатів Америки. Але в Сполучених Штатах Америки був інший вид двоборства. У них це називалося вільна боротьба. Українцю довелося переучуватися заново.

Вільна боротьба – спортивне єдиноборство, вид боротьби, в основі якого лежить позиційне маневрування двох спортсменів, кожен з яких за допомогою різних технічних прийомів (захоплень, кидків, переворотів, підніжок, підсічок тощо) намагається покласти суперника на лопатки, чи набрати більшу кількість очок в процесі боротьби.

Але Піддубного не лякали нові правила. Йому не подобалася вся та метушня й галас, які зчинялися навколо суперників. Чим жорстокіша була боротьба, тим гучніше ревла публіка. Від Піддубного, чия слава вже давно докотилася до обох Америк, чекали кривавого видовища. Його суперником був Джо Стечер-ножиці. Таке прізвисько він отримав за своє вміння захоплювати противника ногами й так здобував більшість своїх перемог.

Впевнений у собі вирішив випробувати «ножиці» на Іванові. Але сутичка, на превелике розчарування й свист публіки, закінчилася внічию. Ще два роки українець підкорював Штати. Його намагалися підкупити, залякували і навіть хотіли споїти, але український креміль вистояв під натиском американців.

Маючи 54 роки, він завдяки могутньому здоров'ю, сильній волі і борцівській вправності перемагає у міжнародному чемпіонаті в Нью-Йорку, потім переможно виступає в Чикаго, Філадельфії, Лос-Анджелесі, Сан-Франциско, Клівленді та інших містах США. Тут Піддубний виграє в канадця Джо Гешто, італійця Анджело Тормаші, чемпіона Німеччини Карла Фогеля, чемпіона Греції Тафеалпоса, ірландця Джека Томпсона. Лише поєдинок з відомим польським борцем Станіславом Збишко-Циганевичем український атлет завершив унічию. Наприкінці гастролей в Америці він зустрівся в Нью-Йорку з чемпіоном світу з вільної боротьби, кумиром американської публіки Джо Стечером, якому судді, підтасувавши результат, віддали перемогу по очках. Однак американська преса із захопленням титулувала українського борця залізним, непереможним, великим тощо.

Йому було 57, а його визнали найкрасивішим чоловіком на міжнародному конкурсі краси в США. Окрім титулу Іван мав отримати грошовий приз 50 тисяч доларів, але за однієї умови – Піддубний має прийняти американське громадянство. І тут чоловікові згадалися батькові слова, що почув їх ще у юному віці: *«Пам'ятай, Іване, що роду ти батьківського і материнського – козацького, запорозького, і що козакові честь дорожча за матір, дорожча за батька рідного. Запам'ятай, Іване, якщо продаси честь – не син ти мені, і я не батько тобі»*. Тому і не продався, лишився без винагороди.

СОЛОДКЕ БЕЗСИЛЛЯ БОГАТИРЯ

– Чи є на Землі хтось, хто Вас може здолати? – часто запитували в Піддубного.

– Є, – зітхав атлет. – Баби! Все життя мене, дурня, зі шляху збивали.

Олена Витяк

Уперше він закохався в 17 років у дівчину зі свого села, Оленку Витяк. Вона походила з заможного роду, тож її батьки не захотіли віддавати свою дочку за бідняка. Нібито саме тому хлопець подався із села на заробітки до Севастополя. Перше кохання Івана до дівчини з рідного села було недовге. Швидше, навіть не любов, а юнацька закоханість.

Канатоходка Емілія

У Феодосії Піддубний почав ходити в цирк і спостерігати за трюками. Так він закохався шалено темпераментну угорку-канатоходку Емілію. Вона змусила добряче потьмяніти безневинний образ односельчанки Оленки в пам'яті Івана. Абсолютно зачарований цирковою дівочою, Піддубний зробив їй пропозицію. Їй було сорок років, а йому – двадцять з гаком. Велика різниця у віці не збентежила Івана.

Щоб підкорити серце новою коханою, він вийшов на сцену позмагатися з атлетами та проявити себе. Він виграв кілька сутичок, але програв найсильнішому, що його дуже зачепило. Саме тоді він прийняв рішення більше тренуватися.

Що стосується любовних справ, то йому знову не пощастило. Як виявилось, у Емілії було багато залищальників. З одним з них вона одного разу втекла, залишивши чергову рану на серці Піддубного.

Іван же поїхав до Києва працювати. Адже на той час про нього стали активно говорити, а його виступи збирали аншлаги.

Марія Дозморова

Уже виступаючи в цирку він закохується в мініатюрну гімнастку Марію Дозморову. Однак, під час гастролей цирку в Тифлісі 1903-го вона зірвалася з канату й розбилася. Іван Максимович дуже болісно переніс втрату коханої, навіть збирався покінчити з своїми цирковими виступами й повернутися до села.

Ніна Квітко-Фоменко

Досхочу наподорожувавшись містами і селами, в кінці 1910-го богатир йде з рингу. Йому хотілося погритися біля сімейного вогнища. В сорок років він закохується, на цей раз в жінку з дворянської родини – Ніну Квітко-Фоменко. Одружується. Оселяється із дружиною в селі Богодухівка на Полтавщині. Купує 120 десятин землі, будує млин і починає хазяйнувати. Але господар з нього виявився невдалий, справа прогоріла. Через 3 роки, щоб підзаробити грошей, Піддубний повертається в спорт. Ніну залишає вдома, а сам їде на чергові гастролі. Заробляти на шикарне життя для вимогливої Ніни ставало все важче. Спортивна форма у чемпіона вже була не та – роки брали своє. З гастролей він привозив не такі суми, про які мріяла дружина.

1920-го під час виступів в Одесі отримує звістку, що дружина втекла з молодим денікінським офіцером до Франції. Із собою прихопила всі чоловікові медалі за борцівські перемоги.

Не минуло й півроку, як Ніна надіслала листа. *«Прости! – писала. – На колінах прийду весь шлях до тебе, Ванечка»*. Іван не вибачив дружині зради, переживав цей розрив дуже тяжко. Поринув у тренування й виступи.

Марія Семенівна Машоніна

Якось на гастролях в Ростові-на-Дону Піддубний заглянув до молодого колеги. Стіл накривала його матінка: ладна, симпатична вдова Марія Машоніна. Разом проводили час за чаєм та розмовами. Іван Максимович зрозумів, що бачити Марію Семенівну для нього – життєва необхідність.

Народилася вона в селі Кагальник, Азовського району, Ростовської області. Жінка, працювала в пекарні. Їй дуже сподобався Піддубний. Привітна і домовита Марія Семенівна була ровесницею Івана Піддубного. Однак, її природна чарівність і душевне тепло настільки зігріли цього непереможного чемпіона, що Іван Максимович запропонував Марії Семенівні стати його дружиною. Вона погодилася не одразу, і тільки за тієї умови, що вони повинчаються в церкві. І. М. Піддубний, ніколи не славився релігійною людиною, пішов зі своєю коханою до віттаря.

На розі вулиць Рад і Пушкіна подружжя придбало добротний двоповерховий будинок із великим садом на березі Єйського лиману. Українцю за походженням видався рідним та по-південному м'яким місцевий

клімат. Кубанська говірка з «шо?» і «га?» вирізнялася життєдайним гумором, таким знайомим по Одесі й Криму.

Коли нова дружина гнівалася на чоловіка, любила повторювати: *«Це тобі не з французькими повіями гуляти»*, – натякала на його розгульне життя під час гастролей за кордоном. Кружляли чутки, що Піддубний під час чергових гастролей у Франції нібито підхопив сифіліс від місцевої повії, яку йому підсунули суперники.

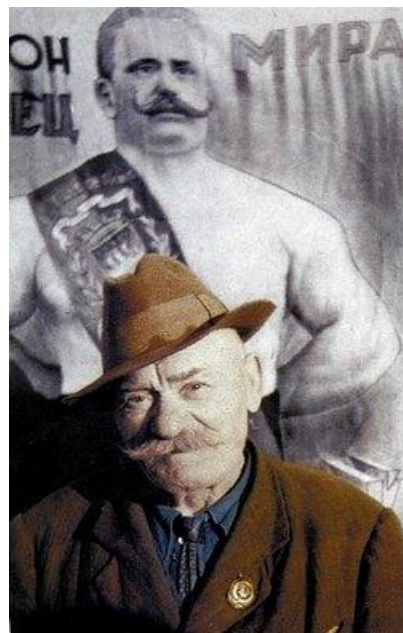
Власних дітей подружжя не мало, тому він виховував її сина, який займався боротьбою.

ОСТАННІ РОКИ ЖИТТЯ БОРЦЯ

Але перемоги й титули не радували серця. Іван всією душею рвався до України. У 1927 твердо вирішив повертатися назад. Але його від'їзд – це втрата величезних грошей для організаторів, які на імені спортсмена заробляли чималі статки. Знову вдавалися до шантажу, погроз, вмовлянь, підкупів. Але ніщо не могло втримати Івана на чужині. Додому – до України.

Коли ж Івана питали, хто його найбільше кохання в житті він ні на секунду не замислювався й завжди відповідав: *«Україна, звичайно, а то хто ж іще? Виходячи на арену, я молився за неї. Тому і перемагав!»*.

У 1937 році сталася подія, яка тавром лягла не тільки на всю спину, а й на серце Піддубного. Він був схоплений енкаведистами й запроторений за ґрати. Цілий рік його протримали в ув'язненні. Потім відпустили за вказівки «згори». Перед тим на допитах його пекли паяльником, через що на тілі залишилися рубці. Згодом, коли хтось запитував про їх походження, відповідав: *«Це колись так мене вчили в НКВД «ленізму» [так вимовляв слово «ленізм»]. За мову та за паспорт. Усе витерпів у чортів у пеклі – я ж чемпіоном світу був, а не тюлькою на двох ногах. Але ж болячок назбирав там, хай їм грець»*.

Спочатку в нього намагалися вивідати номери банківських рахунків, у яких він нібито тримав заощадження. Чи були вони в нього, чи ні – невідомо. Але найголовніше, за що його катували – це за паспорт. Коли видавали документ, то його прізвище записали на російський лад і вийшов – Поддубный. Іван вирішив змінити помилку й написав заяву до міліції на заміну «о» на «і». Але отримав відмову. Тоді

недовго думаючи, взяв і власноруч у документі виправив на Піддубний, а в графі національності закреслив «росіянин» й зверху написав «українець».

Попри інцидент із паспортом, радянська влада 1939 року надала Піддубному звання заслуженого артиста республіки та нагородила орденом Трудового Червоного прапора. 1941 року в Тульському цирку відбувся прощальний виступ 70-річного атлета.

Перед приходом німців до м. Єйська в серпні 1942-го Піддубний не виїхав із міста. Коли запитували, чому не евакуюється, відповідав: *«Куди тікати? Помирати скоро»*.

Коли німці зайняли містечко, то Піддубний узяв і відкрив більярдну. Ну, а чом би й ні? Пасинок вже віддав життя на фронті за комуністів. Іванові не ті роки, щоб в окопах сидіти й за нацистами бігати. В політику не ліз, нікого не чіпав. Ну, чому ж не зайнятися комерцією? Так собі думав колишній спортсмен.

Німці також пропонували йому евакуюватися до Німеччини і тренувати там місцевих борців. Відмовився. Окупанти поважали Піддубного так, що навіть дозволили носити орден Трудового Червоного Прапора. На місцевому м'ясокомбінаті видавали щомісяця по 5 кг м'яса.

У 1943 році на нього донесли й Піддубний знову опинився за ґратами. Його звинуватили у співпраці з окупантами. Та невдовзі відпустили за браком доказів. Смертної кари вдалося уникнути, але Івана відсторонили від спорту й позбавили єдиного заробітку – коштів, які він отримував від спортивної діяльності.

У 1947 році він об'їхав увесь СРСР із програмою «50 років на арені цирку». У свої 76 під час виступів міг легко зігнути підкову, заплести з двох цвяхів «кіску».

Останні роки колись славетний на весь світ борець доживав у нужді. Постійно скаржився, що йому не вистачає хліба. У перші повоєнні роки його видавали за картками – по 500 грамів на людину. Для організму Піддубного цього було замало. Він міг розрізати навпіл буханку, намазати маслом і з'їсти.

«Я би кілограм хліба за раз з'їв, а ці сучі діти лише 500 грамів дають. Невже мене не можуть прикріпити до якоїсь військової частини, до їдальні? Мабуть, буду писати листа Ворошилову», – не раз казав сусідам.

Щоб вижити, мусив міняти свої медалі на хліб.

Повертаючись якимось із базару, Іван упав і зламав шийку стегна – з того часу майже не ходив.

Помер Іван Піддубний від інфаркту 8 серпня 1949 року. Грошей на похорон не було, тож щоб провести видатного спортсмена в останню путь довелося всім містом збирати гроші. Із Москви прийшла вказівка поховати Івана Максимовича з почестями, але «король борців» опинився за огорожею

кладовища. До початку 70-х років могила спортсмена була занедбана. На пам'ятник вже коштів не стало, тому на могилі була лише малесенька

табличка із його іменем. Та незабаром і її не стало, а могильний насип був затоптаний. Його поховали в міському парку, а там постійно паслися кози, які майже й знищили всі сліди поховання.

Американці, довідавшись у якому стані могила, вирішили власним коштом відновити її та організувати достойне місце поховання чемпіона з чемпіонів.

Тож встановили гранітний пам'ятник. Але у 1988 році вандалі розбили стелу, а на пам'ятнику фарбою написали: «хохол-петлюрівець». Так уже комусь дошкулив.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ

В його рідній Красенівці, тепер уже Чорнобаївського району Черкащини, на в'їзді стоїть стела із назвою села та зображенням Івана Піддубного. А в центрі – височить йому пам'ятник. Починаючи із 60-х років минулого століття, сюди з'їжджаються найвідоміші богатирі світу позмагатися в силі. За часів незалежності місцеві започаткували Всеукраїнське свято Богатирської сили на призи пам'яті Івана Піддубного, на яке щороку приїздили спортсмени з України, Європи та Росії. Рідне село Піддубного Красенівка вже кілька десятиліть поспіль є місцем паломництва сучасних богатирів зі всього світу.

Сім років тому, коли Росія почала вести збройну агресію проти України, свято втратило свій масштаб, закордонні гості почали приїжджати рідше. Проте воно існує й досі, як і добра місцева традиція – у вільний час займатися греко-римською боротьбою.

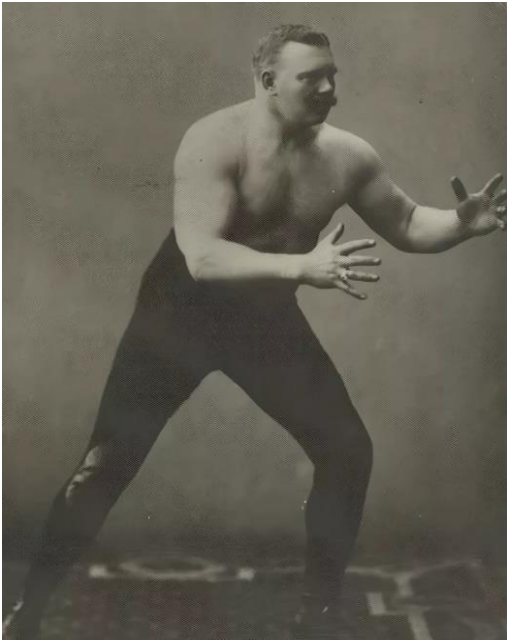
У м. Полтаві є провулок Піддубного.

В Полтавському краєзнавчому музеї вміщено фото видатного спортсмена й розповідається про його життя та спортивну кар'єру.

Він залишив по собі легендарну славу атлета, ім'я якого стало символом незламної сили народу. Донині в Україні, коли говорять про людей великої сили, кажуть: «Він – як Піддубний».

СВІТЛИНИ З СІМЕЙНОГО АРХІВА

ЛІТЕРАТУРА про Івана Піддубного

Збірники і книги

Барська Г. Чемпіон чемпіонів : [видатний борець І. М. Піддубний] / Г. Барська // Спортивний літопис Полтавщини: сторінки історії, славетні імена. Матеріали І науково-практичної конф. 23 берез. 2007 року. Зб. наук. ст. – Полтава: [б. в.], 2007. – С. 20-27.

Васильєв В. Досягнення спортивного руху на Полтавщині / В. Васильєв // Антологія краєзнавства Полтавщини. – Полтава: АСМІ, 2005. – С. 290-293.

Іван Піддубний (1871-1949 рр.) // 100 великих українців. – Київ: Арій, 2010. – С. 314-317.

Іван Піддубний (1871-1949) : український спортсмен, шестиразовий чемпіон світу з боротьби, чемпіон чемпіонів // Сто найвідоміших українців. – Київ: КМ Publishing, 2015. – С. 390-297.

Іван Піддубний (1871-1949) : український спортсмен, шестиразовий чемпіон світу з боротьби, чемпіон чемпіонів // Грибан Г. Гортаючи сторінки історії Полтавщини. – Полтава: Дивосвіт, 2016. – С. 215.

Із чого почалася спортивна кар'єра Івана Піддубного? Чому Піддубний не виграв свій перший чемпіонат світу? // 500 найцікавіших питань та відповідей про найвидатніших людей України. – Харків: Школа, 2009. – С. 102.

Казидуб А. Два Івани (І. Піддубний й І. Шемякін) / А. Казидуб // Слов'янський збірник. Вип. 4. – Полтава : Слов'янський клуб, 2005. – С. 152-162.

Коротич В. Ностальгія : 1. Борець Іван Піддубний : [поезія] / В. Коротич // Коротич В. Від першої особи : вибране. – Київ: Криниця, 2012. – С. 58-59.

Піддубний Іван Максимович (1871-1949) // Халимон В. Полтавщина очима краєзнавця. – Полтава: Дивосвіт, 2009. – С. 41.

Петровський В. В. Солодке безсилля богатира (І. Піддубний) / В. Петровський // Історія України: заборонені кохання: Особистості. Долі. Почуття / В. В. Петровський. – Харків: Школа, 2010. – С. 258-261.

Усенко П. Г. Піддубний Іван Максимович (08.10.1871–08.08.1949) - силач, цирковий діяч, призер конкурсів краси (на кращу статуру й мускулатуру) : [уродженець с. Красенівка Полтав. губ.] / П. Г. Усенко // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Київ: Наукова думка, 2011. – Т. 8. – С. 234-235.

Цебрій В. «Бур» Піддубного : [видатного богатира, уродженця Полтав. губ.] / В. Цебрій // Цебрій В. Великі укр. авантюристи ХХ ст.: наук.-художнє видання. – Полтава: АСМІ, 2009. – Розд. IV. – Гл. 1.– С. 91-98.

Богатир з Полтавщини: Піддубний Іван Максимович (1871–1949) // Товариш. – 2002. – № 40. – С. 5.

Ващенко О. Козак Іван Піддубний, який підкорив світ / О. Ващенко // Онокласники. – 2004. – № 11. – С. 50-54.

Джувага В. Міцний, як дуб, українець Піддубний / В. Джувага // Полтавський вісник. – 2008. – 7 листоп. – С. 5.

Дорошенко А. Легендарний богатир : [145 років з дня народження відомого борця-важковаговика Івана Максимовича Піддубного] / А. Дорошенко // Зоря Полтавщини. – 2016. – 5 лют. – С. 10.

Дуда М. Піддубний 25 пляшок вина – від батька Махна // Освіта України. – 2000. – 26 квіт. – С. 5.

Думка Ю. Полтавське коріння Івана Піддубного : [про книгу М. Приліпко «Іван Піддубний - сила України»] / Ю. Думка // Зоря Полтавщини. – 2007. – 11 квіт. – С. 3.

3 розповідей Івана Піддубного // Літературна Україна. – 1999. – 4 лист. – С. 3.

Зубалій М. Іван Піддубний – символ української сили і вправності : [до 135-річчя від дня народження] / М. Зубалій // Фізичне виховання в школі. – 2007. – № 2. – С. 55-56.

Іван Піддубний : славетні земляки // Громадська думка. – 2015. – 29 лип. – С. 24-26.

Каляндрук Т. Він «ламав найкращих світових борців» / Т. Каляндрук // Українська Газета. – 2003. – 9 жовт. – С. 16.

Кравченко В. «Коли помру, то вкрадуть канапи в мене Піддубного, а скажуть я був Поддубний» / В. Кравченко // Полтавська думка. – 2003. – 2 трав. – С. 11.

Кудрявцев Л. Іван Піддубний навіть в Америці мріяв про українську редьку й запах кресеніського бузку / Л. Кудрявцев // Молодь України. – 2001. – 19 черв. – С. 4.

Кулиняк Д. Український Геркулес. Іван Піддубний, чию роль сумнозвісний актор Пореченков зіграв «по-кремлівськи», був... українським націоналістом / Д. Кулиняк // Зоря Полтавщини. – 2014. – 16 груд. – С. 6.

Левенштейн І. Чемпіон чемпіонів : українцеві Іванові Піддубному не було рівних на борецькому килимі : [народ. в с. Красенівка Полтавської губ. (1871-1949)] / І. Левенштейн // Вечірня Полтава. – 2011. – 23 лют. – С. 10.

Меркур'єв В. Іван Піддубний. Шлях до великої арени / В. Меркур'єв // Чумацький шлях. – 2003. – № 4. – С. 13-16.

Міняйло Г. Чемпіон чемпіонів : [про І. Піддубний] / Г. Міняйло // Вітчизна . – 2006. – № 5-6. – 92-115.

Моторний М. Іван Піддубний. Король чемпіонів : 135 років тому народився український богатир: [репортаж з Красенівки – батьківщини славетного укр. борця] / М. Моторний // Молодь України. – 2006. – 12-18 жовт. – С. 20-21.

На запитання про найбільше кохання Піддубний завжди відповідав: «Україна, звісно, а як же?» // Вечірня Полтава. – 2012. – 10 жовт. – С. 9.

Ніколенко Є. Борець і патріот Іван Піддубний / Є. Ніколенко // Зоря Полтавщини. – 2009. – 27 жовт. – С. 6.

Онуфрієнко В. Український силач Іван Піддубний / В. Онуфрієнко // Літературна Полтавщина. – 1995. – № 1. – С. 3.

Радченко С. Богатир і мрійник : [145 років від дня народження борця-важковаговика Івана Піддубного] / С. Радченко // Зоря Полтавщини. – 2016. – 25 жовт. – С. 3.

Слепинін О. Гамбурзький рахунок Івана Піддубного: [уродженця Полтавської губернії. Сто років тому, у Петербурзі 1904-го, він уперше став переможцем міжнародного турніру борців] / О. Слепинін// Дзеркало тижня. – 2004. – 28 серп. С. 11.

Український борець Іван Піддубний завжди заперечував, що він росіянин // Вечірня Полтава. – 2019. – 31 лип. – С. 24.

Фомін О. Мільйони Піддубного лежать у швейцарських банках. Маючи неймовірні рахунки за кордоном, знаменитий борець помер у злиднях / О. Фомін // Зоря Полтавщини. – 2009. – 3 берез. – С. 6.

Черпатий І. Богатир землі полтавської: до 130-річчя від дня народження Івана Піддубного / І. Черпатий // Полтавська думка. – 2001. – 5 жовт. С. 7.

Шупта Д. Молитва Івана Піддубного / Д. Шупта // Рідна школа. – 2002. – № 12. – 61-62.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Гінда В. Ще один «Іван-Сила» легіону [Електронний ресурс] / В. Гінда // ZBRUC : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.], 2016. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/57119> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Іван Піддубний |Українці, що змінили світ [Електронний ресурс] // YouTube. – Електр. відеодані. – Режим доступу: <https://bit.ly/3IRcJoL>. – Назва з екрана. – Дата публікації: 04.02.2020. – Дата звернення: 07.09.2021.

Іван Піддубний. Олімп слави і кохання богатиря / ГРА ДОЛІ [Електронний ресурс] // YouTube. – Електр. відеодані. – Режим доступу: <https://bit.ly/3AzV1fq>. – Назва з екрана. – Дата публікації: 19.11.2018. – Дата звернення: 07.09.2021.

Карнарук Л. У 55 років Іван Піддубний був здоровий, як 25-річний [Електронний ресурс] / Л. Карнарук // Gazeta.ua: [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2006-2021. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/history/_u-55-rokiv-ivan-piddubnij-buv-zdorovij-yak-25richnij/638675 (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Майзус С. Іван Піддубний: «Виходячи на арену, я молився за Україну» [Електронний ресурс] / С. Майзус // Полтава 365 : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3jOdNZk> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Піддубний Іван Максимович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.: б. в.]. – 2019. – Режим доступу: <https://bit.ly/3iFjWrH> (дата звернення: 09.09.2021). – Назва з екрана.

Піддубний Іван Максимович [Електронний ресурс] // Герої України : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. в.], 2021. – Режим доступу: <https://bit.ly/3jLykhh> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Рудяченко О. Піддубний. Іван Великий [Електронний ресурс] / О. Рудяченко // Укрінформ: [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2015-2021. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2515380-piddubnij-ivan-velikij.html> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Славетний атлет Іван Піддубний, 1912 [Електронний ресурс] // YouTube. – Електр. відеодані. – Режим доступу: <https://bit.ly/3hVmQHW>. – Назва з екрана. – Дата публікації: 19.11.2018. – Дата звернення: 07.09.2021.

СТБ. У пошуках істини. Іван Піддубний (1871-1949) український борець [Електронний ресурс] // YouTube. – Електр. відеодані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=r9z55PsmBZo>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.09.2021.

Сьогодні народився Іван Піддубний – український професійний борець, атлет і артист цирку, шестиразовий чемпіон світу, кавалер французького ордену Почесного легіону [Електронний ресурс] // АрміяINFORM : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://bit.ly/3lSv2eG> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Сюндюков І. Український «чемпіон чемпіонів» [Електронний ресурс] / І. Сюндюков // День: [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2018. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/57119> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Черкаська Г. Чемпіон чемпіонів Іван Піддубний [Електронний ресурс] / Г. Черкаська // UA.Модна: [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2017. – Режим доступу: <https://bit.ly/3iCCatA> (дата звернення: 10.09.2021). – Назва з екрана.

Український Геркулес

*150 років від дня народження І. М. Піддубного,
українського борця світового рівня*

Біобібліографічна розвідка

Укладач: Тетяна Базир

Редактор Г. Волкова
Комп'ютерний набір Т. Базир
Комп'ютерна верстка Т. Базир
Відповідальна за випуск С. Сичова

*Підписано до друку 21.09.2021. 28 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олесь Гончара
36039, м. Полтава. вул. О. Гончара, 25а
<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net*

